

Elena Ferrante: Uuden nimen tarina. Nuoruus.

Tulivuoren juurella MARJATTA RIPSALUOMA (29.4.2017)

Elena Ferranten Napoli-kirjasarjaan on nyt saatu suomeksi toinen osa. Siinä on nimen lisäksi alaotsikko: nuoruus. Nuoruus sodanjälkeisessä Napolissa, ensimmäisessä osassa oli lapsuus (Loistava ystäväni). Tässä puhutaan paljon normeista ja moraalista, joita ei ole ollut tapana kyseenalaistaa. Samat asiat kohtasivat nuoria Suomessakin, ehkä enemmänkin, koska Suomi vasta muuttui agraarikulttuurisesta maasta teollisuusmaaksi, ihmiset muuttivat etelän kaupunkeihin töihin. Pohjois-Italia oli ollut teollisuusseutua jo kauan.

Tapahtuma-aikaan kirjan päähenkilöt Lila ja Lenù (kertojaminä) ovat laskujeni mukaan 17-vuotiaita, Italian naisten elämässä jo aikuisia ja kilpailu, keskinäinen voimienmittely, saa uusia muotoja. Ferrante rakentaa proosansa lyhyin luvuin, siksi yli 500 sivun lukeminen ei tunnu missään vaiheessa vaikealta.

Napoli on vanha kaupunki, kulttuuri välimerellinen ja perheet ovat itsestään selvästi yhteiskunnan perusta. Nyt tytöistä tulee naisia ja he ovat hyvin nopeasti vastuussa itsestään ja tekemisistään, Ferrante, ehkä sukupuolensa vuoksi, kykenee näkemään myös avioliittojen sisälle (mutta onko hän nainen? Ferrante on nimimerkki, eikä hänestä tiedetä juuri mitään). Väkivalta on yksi tapa toimia, lähinnä maskuliininen, kirjassa on huutoa ja mekastusta jatkuvasti. Lila ja Lenù ovat kumpikin syntyneet elokuussa 1944. Miehillä on tapana lyödä vaimojaan ja tyttöystäviään. Vaimoilla ja tyttöystävillä on kullakin oma tapansa puolustautua. Taistelu ei ole aina tasaväkistä.

Samoin kuin Napoli-sarjan ensimmäistä osaa kehotan nytkin lukemaan tarkkaan kirjan alusta johdannon eli kirjan henkilöt. Heidät on esitelty perheittäin. Kirjan ihmisten perheet tulevat tarinaan automaattisesti mukaan. Perheiden välillä on liikesuhteita, lapset oppivat usein vanhempiensa ammatin, esimerkiksi Lilan isä oli suutari ja Lila ja isovelji Rino opettelivat ammatin. Aikuistuuessaan naapureiden lapset menevät naimisiin toistensa kanssa.

Pidin Napoli-sarjan ensimmäisestä kirjasta *Loistava ystäväni*, kirjan jatko-osa perustelee myös itse itsensä. Mutta en ole valmis näiden kahden ensimmäisen osan perusteella puhumaan modernista klassikosta, kuten kannen tekstissä Lire-niminen tiedotusväline (?) on sanonut. Klassikot syntyvät vasta kymmenen tai kymmenien vuosien päästä, kun kirjallisuushistorioita kirjoitetaan. Ja: mikä oikeastaan on moderni?

Tärkeätä Ferranten tekstissä on näkökulma. Historiankirjoituksessa on ruvettu puhumaan mikrohistoriasta, jollaisesta on hyvä esimerkki 1100-1200-luvuista kertova Montaigne, pieni eteläranskalainen maalaispitäjä Pyreneiden juurella. Sattui niin, että juuri siihen paikkaan inkvisitio iski silmänsä ja pitkä ja monivaiheinen oikeudenkäynti lopulta päättyi kirjan muotoon ja suomeksikin, tosin lyhennettynä. Ferrante käyttää Napolin yhtä kaupunginosaa samanlaisena lähtökohtana. Yksityiskohdat merkitsevät paljon.

Suhteita

Tyttöjen, esimerkiksi Lilan ja Lenùn, suhteessa on kysymys vanhasta asetelmasta: kaunis, nuori nainen, joka on sosiaalisesti nopea oppimaan, ja toinen, ehkä vähemmän kaunis, joka oppii päänsä kautta ja on sosiaalisesti kömpelömpi. Kauneudesta voi tulla tietoisiksi, mutta pään suhteen kaikki ei ole selvää, ei järkeään käytä heti ja ongelmitta kukaan. Ja toinen taas oppii ja ymmärtää ja tahtoo pois, varsinkin Napolista. Ferranten tarina perustuu siihen, että kaksi nuorta naista ovat riippuvaisia toisistaan, erottuvat asuinpaikan muusta nuorisosta. Ehkä he ovat sydänystäviä.

Jo tuolloin monen napolilaisen tie johtaa työhön pohjoiseen, myös Saksaan asti. Yksi tie on koulu, koulutus, joka myös helposti johtaa Napolista pois.

Lilan isä kieltää tyttäreltään koulutuksen ja hän päätyy naimisiin 16-vuotiaana, mutta Lenù pääsee lukioon. Lukio kuulostaa hyvin samanlaiselta kuin Suomen lukiot olivat 1950-60-luvuilla. Kävin kahta eri lukiota ja ne olivat aika epätoivoisia paikkoja. Mutta koulujen tyttöjen välisistä suhteista oli helppo oppia monenlaista. Lukiolaiset jakautuivat seurusteleviin ja ei-seurusteleviin tyttöihin. Monet luokkatoverit olivat lopettaneet koulun keskikouluun ja olivat 17-vuotiaina jo jossain töissä ja kohta myös naimisissa.

Lenù oli hyvin selvillä siitä, miten kunnon tytön piti käyttäytyä. Hänen ystävänsä Lila sen sijaan keksi vampata (Lilasta tulee mieleen 50-luvun italialainen elokuva ja populaarimusiikki, tuttuja suomalaisista naistenlehdistä) runoilijan pojan Ninon, johon kirjan kertoja, Lenù, oli ihastunut ja jonka kanssa tahtoi puhua kirjoista, uusista aatteista, nuorisokulttuurista ja kaikesta mikä alkoi olla Euroopassa pinnalla. Lenù tajuaa että pelkästään järjellä ei taida selvitä elämässä. Tytöt ovat ystäviä eikä ystävyys ole yksinkertainen asia.

Lila meni naimisiin väkivaltaisen miehen kanssa ja alkoi tajuta naisen osaa. Hän oli kyllä jonkin aikaa sitä mieltä, että kääntää avioliiton voitokseen.

Populäärikuvastoa

Ferrante näyttää tilanteen joka on monella tavalla stereotyyppinen. Nino, kummankin tytön ihastuksen kohde, on yksi stereotyyppi lisää: kaunisluinen laiha vasemmistointellektuelli. Onneksi Ferrante ottaa mukaan myös vanhempia naisia, on Sarratojen (Ninon) perheen äiti ja Lilan ja Lenun äiti. Ylipäänsä äidit näkyvät kaikkialla kortteleissa. Lähellä on Ischia ja ihmisillä kesähuviloita meren rannalla. Nuorten naisten Ischian lomasta saisi hyvän elokuvan.

Ferranten tapa kirjoittaa tuo mieleen kuumaa kesää, meren, kirkkaat värit ja ennen muuta maailman parhaimman jäätelön, italialaisen. Teksti tuntuu eri aisteissa, se on kertakaikkiaan aistikasta kertomusta. Ei ollut vielä massaturismin aika. Tuskin pohjoismaiset turistit löysivät oikeita italialaisia rannoilta, mutta toisensa italialainen nuoriso löysi.

Ensimmäisessä kirjassa tyttöjen välistä eroa piti taka-alalla lähinnä se, että monenkirjava Napoli oli loistava kulissi mille tahansa tarinalle. Kukaan ei ollut rikas (ja jos oli, oli ehkä jonkinlainen roisto tai varas) ja jos sodasta oli selvitty hengissä, niin perheisiin syntyvät lapset tiesivät että heillä olisi mahdollisuus rakentaa itselleen parempi, pysyvämpi ja turvallisempi elämä kuin vanhemmilla oli ollut.

Italiassa olivat patriarkaaliset säännöt selvempiä kuin meillä. Vai olivatko? Tuskin luterilaisuus on suomalaisuudesta hävittänyt miesten etuoikeuksia. On ehkä mahdollista, että 1950-60-luvuilla ihmisillä oli vielä väljempää kasvaa siihen suuntaan mihin on kasvaakseen kuin esimerkiksi nykyajan nuorilla. Minusta tässä yleisessä kuvassa ei ole juuri eroa Suomen ja Italian välillä.

Neorealistista draamaa

Kirjan mittaan tulee mieleen monta kertaa 1960-luvun elokuvia, niitä mustavalkoisia. Ohjaajia oli paljon, he osin kuvittivat mitä näkivät, koska nopeaa muutosta oli mahdoton olla näkemättä. Antonioni, Fellini, Pasolini, Rossellini, eivätkä siinä ole edes kaikki. Kun Ferrante kertoo kaupunginosan vanhemmista naisista, silmiäni eteen nousee näyttelijä Anna Magnani. Eikä hän ollut vielä vanha kun Rossellini teki teostaan Rooma, avoin kaupunki (1945). Ferranten kirjoittamat tytöt olivat silloin vasta 1-vuotiaita.

Yksi käännekohta oli tapahtuma jossa mieleltään sairas vanha nainen on syöksynyt jokeen tai lampeen tai suohon ja koko yhteisö etsii häntä. Lila, kaunis ja menestyvä nuori aviovaimo, on käymässä kotonaan silloin ja kauhistui. Hän on juuri mennyt naimisiin ja pelästyi, että hänenkin kohtalonsa on hukkaa talon

takaiseen lampeen. Että hän on valinnut kohtalonsa syntymällä siihen taloon. Vanhat vaimot ovat surkeinta mitä voi olla: kauneus häviää ja tulevat sairaudet.

Se saa hänet tietenkin pyristelemään osastaan pois. Rantalomassa on Fellinin elokuvien ranta mielessäni heti. Ferrante ei kuitenkaan kirjoita kirjaansa klovneja, tekstistä ei tule vastaan sitä maailman suurinta huoraa, mutta rakkausdraamaa hän kyllä kirjoittaa. Kukaan ei kuitenkaan kuole vielä. Lenù rupeaa käsittämään oman elämänsä suunnan. Kun muut rannan tytöt ovat nuoria kauniita aviovaimoja uusine uimapukuineen, hänen on tyydyttävä vanhaan ja virttyneeseen.

Lenù päätyykin pohjoiseen yliopistoon, Pisan Arno-joki näkyy tekstissä. Sitten Napoliin jää maailmanlopun maisema, jossa on Lila rääsyisenä ja väsyneenä työssään makkaratehtaassa, jonne hän pääsi kun oli tavannut rannalla tehtaan omistajan pojan vuosia aiemmin. Elämän ehdot ovat kovat.

Muutoksen kuva

En ole lukenut Napoli-sarjan seuraavia osia, jotka ovat kyllä ilmestyneet englanniksikin. Mutta nyt on jo nähtävissä, että Ferrante on kirjoittamassa sodanjälkeisen ajan romaanisarjaa naisten näkökulmasta. Oikeastaan näkökulma on kokonaisten perheiden, ehkä sukujenkin.

Viime aikoina on ollut ennustuksia siitä, että Vesuviuksen alla oleva valtava tulimeri alkaa olla rauhaton. Napolinlahden ympärillä on kaikkialla sensoreita mittaamassa maankuoren liikehdintää. Kun tulivuorenpurkaus tuhosi kaiken vuonna 79 j.a.a., niin nyt on luvassa isompi purkaus, joka muuttaisi koko Euroopan kuvaa ratkaisevasti. Ilmastotutkijat ja geologit yrittävät miettiä mitä se merkitsisi.

Ferranten kirjoittama Lenù ottaa ensi askeleitaan kirjailijana. Ehkä kirjailijan alter ego onnistuu luomaan sellaisen kirja-kvartetin jota voisi lukea esimerkiksi Lawrence Durrellin Aleksandria-kvartettia vasten? Mahtaako Lenù lukeakin sitä jonain päivänä opiskelujensa ohella?

Suomentajan työ on epäilemättä ollut kiivastahtinen. En osaa italiaa, mutta en huomaa kompastuvani ainakaan kovin ratkaiseviin kielellisiin esteisiin. Helinä Kankaalla on vielä paljon työtä.

Elena Ferrante: *Uuden nimen tarina. Nuoruus. Napoli-sarja, 2. osa*, suom. Helinä Kangas, WSOY 2017, 508 s.

Marjatta Ripsaluoma kirjoittaa myös edellisestä Ferranten teoksesta [Loistava ystäväni](#)

Marjatta Ripsaluoma on kriitikko Vaasasta.